

Alvils Augstkalns

Leišu valodas elementi

latviešu ģimnazijai

Rīgā, 1935.

Izdevusi L. ū. fil. u. filoz. stud. Ramave

Alvils Augstkalns

Leišu valodas elementi

latviešu ģimnazijai

Rīgā, 1935.

Izdevusi L. ņ. fil. u. filoz. stud. Ramave

Orāmatu spiestuves kooperatīva
„GRĀMATRŪPNIEKS”
Rīgā, Pils ielā Nr. 14.

Alfabēts.

a, a, b, c, č, d, dz, dž, e, e, é, f, g, h, i, j, y, ie, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, u, ū, uo, v, z, ž.

Izruna.

(Teksts 22. 1. p.)

rādō (akc. 1. zīlḃē, ā stiepts) vārna (akc. 1. z., ā krīt.) vandens (akc. 2. z., d viegli mīkstināts, e paplats) āsōtī (akc. 2. z., t mīkst.). jī trōškō (akc. 1. z., ō krīt.) gērti (g mīkstināts — vairāk kā latv. nagi, mazāk kā ģērbt; ē plats, krītošs, t mīkst.), bet (e paplats, b tikko manāmi mīkst.) āsōtis buvō (uzsv. 1. z.) āukštas (akc. 1. z., āu ar krītošu ā), ō vandens tik (t mīkst.) pačame (akc. 3. z., č mīksts, otrs a tuvinās plātam e, e paplats) dugne (akc. 2. z., n mīkst., e plats). susigriebē (uzsv. 2. z., s, r un b viegli mīkst.) vārna: ē m ē (akc. 1. z., ē stiepts, m mīkst. mētīti (akc. 1. z. m un abi t mīkst.) akmenu) kus (akc. 4. z., m drusku mīkst., e paplats) in (līdz šim parastā izrunā: ī) āsōtī. vanduo (uzsvuo, stiepts) pakilō (uzsv. 2. z., k mīkst.) ir vārna atsigērē (uzsv. 3. z., s, g, r mīkst., ē šaurs krīt.) ligi (l, g mīkst.) sōties (uzsv. 1. z., ō krīt., t mīkst.)

Izruna un skaņu salīdzinājums ar latviešu valodu.*)

Patskaņi.

Patskaņi var būt īsi un gaŗi; uzsvērtā zilbē divskaņiem un gaŗiem patskaņiem ir divējāda intonācija — stiepta vai krītoša. Parastā rakstībā akcents un intonācija netiek apzīmēta un arī gaŗums netiek visur norādīts. Valodniecības rakstos tādēļ patskaņu burtiem pievieno akcenta zīmes.

Īss uzsvērts patskaņis tiek apzīmēts ar pusjumiņu (gravi), piem. àš (es).

Gaŗš stiepts patskaņis jeb divskaņis — ar liekto jumiņu (cirkumflexu), piem. jūs, jaũ.

Gaŗš krītošs patskaņis — ar akūtu (jumiņu uz kreiso pusi), piem. óda, várna, áugštas.

Uzsvērtā tā zilbe, kuŗā patskaņis ar akcenta zīmi.

a — leišu izrunā: ĭss (à, a) un gaŗš (ã, á) a.

Latviešu valodā atbilst: ĭss **a** (tikai savienojumā ar arī gaŗš).

ą — lei.: gaŗš a (ą, ą̃, ą̇); latv.: o (t. i. uo).

e — lei.: ĭss (è, e) un gaŗš (ē, é) e — plats, kaut gan ne visos gadījumos tāds kā latviešu platais e. Latv. atbilst: ĭss e (šaurš un plats), savienojumā **er** arī gaŗš.

ę — lei.: gaŗš plats e (ę, ę̃, ę̇); latv.: ie.

é — lei.: gaŗš šaurš ē (é, ē̃, é̇); latv.: gaŗš ē (šaurš un plats.)

ì — lei.: ĭss (ì, i) i; latv.: ĭss i.

î — lei.: gaŗš (î, î̃, î̇) i; latv.: gaŗš î.

ÿ — lei.: gaŗš ï (ÿ, ÿ̃, ÿ̇); latv. tāpat.

ie (ie, iē, ie) = latv. ie.

u — lei.: ĭss (ù, u) u; latv. tāpat.

ū = lei.: gaŗš (ū, ũ, ũ̇) ū; latv. tāpat.

*) Šis nodalījums pēc grāmatas nav ņemams citādi kā atkārtojumā. Tā saturam jāklūst skolēnam zināmam pēc vajadzības, tekstos un gramatikā sastopoties ar attiecīgiem piemēriem.

ų — lei.: gaŗš (ų, ū, ú) ū; latv. tāpat.

uo (uo, uō, úo) = latv. uo (parastā rakstībā o).

Citi divskaņi, tāpat tautosillabiski savienojumi ar, er, ir, ur, al, el, il, ul, tāpat kā latviešu valodā izšķiŗ intonācijas (aŗ, ár, eŗ, ér, iŗ, ír, uŗ, úr u. t. t.) un atbilst tādām pašām latviešu skaņām. — Arī divskaņos un savienojumos á un é tiešām izrunā gaŗi. an (an, ań, án) atbilst latviešu uo (o); en (en, eń, én) — latv. ie; in (in, iń, ín) — latv. i; un (un, uń, ún) — latv. ū.

Leišu stieptai intonācijai atbilst latviešu vidienas krītošā, leišu krītošajai — latviešu stieptā un lauztā. Pēc izrunas turpretī leišu stieptā ļoti maz izšķiŗas no latviešu stieptās un leišu krītošā no latviešu krītošās intonācijas.

Lai pārvērstu leišu vārda patskaņus fōnētiski atbilstošajā latviešu formā, jāievēro vēl tikai, ka latviešu vārda beigas visumā ir par viena īsa patskaņa tiesu īsākas par leišu pilno formu (sk. Endzelīna un Mūlenbacha Latv. gram. 7. §).

Līdzskaņi.

Visi līdzskaņi priekš i (i, y, ie) un e (e, é) viegli mīkstināti. Mīkstinājums nedrīkst būt tik stiprs, kā latv. ļ, ņ, ģ, ķ un kā krievu un poļu valodā. Priekš a, o un u (uo) līdzskaņa mīkstinājums tiek apzīmēts ar i burtu, kas īpaši nav izrunājams: lia ū s = latv. ļaus (ir nozīmē ir izrunā), vārias (izr. vāŗas) — vaŗš, niurkyti, rugiaĩ, Vókia, šlāpio, si ū ti (mīksts s) . . . Stāvokļi starp līdzskaņa burtu un a, o jeb u burts i tikai ļoti reti nozīmē īstu patskani, piem. ap-si-a ū ti (apauties).

Leišu š un ž atbilst latv. s un z.

Leišu mīkstajam š — latv. š.

Lei. mīkstajam s — latv. š,

Lei. mīkstajam č — latv. š.

Lei. mīkstajam ž — latv. ž.

Lei. mīkstajam dž — latv. ž.

Lei. mīkstajam k un g — latv. c un dz.

Lietas un īpašības vārdu deklinācijas paraugi.

		liepa	mažā	érkē
	ģ.	liepos	mažōs	érkēs
	d.	liepai	māžai	érkei
	ak.	liepā	māžā	érķē
	instr.	liepa	mažā	érke
	lok.	liepoje	mažojē	érķeje
daudzsk.	n.	liepos	māžos	érkēs
	ģ.	liepū	mažū	érķiū
	d.	liepoms	mažōms	érķēms
	ak.	liepas	mažās	érkes
	instr.	liepomis	mažomīs	érķēmis
	lok.	liepose	mažosē	érķese

Citi piemēri. Ar pastāvīgu akcentu: dēlna, dūona (maize), gēda (kauns), gīrnos, gýsla, jūrios, kilpa, kója, óda, sāuja, síena, smilga, vārna, vārpa, vētra, žárna, bažnýčia, mótina, nūgara (mugura), pāsaka, pelēda (pūce), rāgana, siuvēja, tikýba.

auklē, dróbē (drēbe), dūlkēs (putekļi), gērvē, kárvē (govs), kíelē, kūrpe, nēndrē, rýkštē, sáulē, elkūnē, saváitē (nedēļa), gyvýbē, brólienē.

Citādi — ar dažādu mainīgu akcentu: algā, aušrā, dainā, dvasiā, eziā, galvā, giriā (mežs), jievā, knygā, mārios (Kuršu mare), musiā, pēdā, rānkā, tautā, vietā, apačiā, dovanā, ganyklā, lydekā, pabaigā (beigas), valandā (stunda) . . .

aūklē (aukla), bitē, gātvē (iela), giesmē, ēglē, katē (kaķis), lāpē (lapsa), pelē, žēmē, žolē, žvaigždē, gegužē, giminē, kepūrē, kumēlē (ķēve).

Vokātīvs atšķiras ar akcentu — vienumēr pirmā zilbē: Lietuvā, vok. Líetuvā, taūta, žmōna, dvāsia; ē-celmiem — ar galotni: -e (ne -é!): žēme, pēle; Lietuva, tēvýne mūsū!

No divskaitļa pieminēsim tikai nōm. un ak. liepi, érki . . .

	výras	māžas	brólis
ġ.	výro	māžo	brólio
d.	výrui	mažám	bróliui
ak.	výra	māžą	brólį
instr.	výru	mažù	bróliu
lok.	výre	mažamè	brólyje
vok.	výre		bróli
daudzsk. n.	výrai	maži	bróliai*)
ġ.	výrų	mažų	brólių
d.	výrams	mažiems	bróliams
ak.	výrus	mažus	brólius
instr.	výrais	mažais	bróliais*)
lok.	výruose	mažuosè	bróliuose

Citi piemēri. Ar past. akc.: áuksas, dūmai, káltas, káulas, krūmas, miltai, mókslas (zinātne), píenas, šónas, tiltas, vējas, akúotas, artójas, arúodas, atólas, perkūnas, ūkininkas (lauksaimnieks), vasarójas, audéjas, rašýtojas (rakstnieks), kaimýnas.

bēris, bríedis, jáutis, kūrmis, ūkis (saimniecība), úosis, žirnis, žvirblis, gývolis (dzīvnieks), júodbēris, kunigáikštis, papártis, vókietis, lietúvis.

Citādi: árklas, dárbas, kēlias, kótas, krēslas, lángas, piřštas, prōtas, svēčias (viesis), švařkai, tēlias, tévas (tēvai vecāki), vārias, vélņas, viľkas, žíedas, áudeklas, dóhilas, ēžeras, vākaras...

arklŷs (zirģs), ežŷs, gaidŷs, genŷs, kelŷs, kiřvis, kiřkis (zaķis), kvietŷs, lokŷs, ožŷs, sēnis (vecis), vāģis, veřšis (teľš), balaũdis, bediēvis, bičiũlis (draugs), gliemežŷs, šykřtuõlis, kauniētis, adiklis.

Vārdiem ar -ias lokātīvs un vokātīvs pēc otra parauga: kelyjè, vējyje, vok. tēli, vēji; jāpiemin vok. arklŷ, ožŷ! Neparāsts vok. brolaũ!

Divsk. výru, bróliu, du árkliu.

*) Cieři jāievēro: -ial izrunā kā -el (ar řauru e, visur!). Izrunā dat. dvāsei, ġirei; daudzsk. nom. bróļei, vējei, pag. 2. pers. neřei, neřiõjei...

	nósis	sūnūs	saldūs
ġ.	nóšies	sūnaūs	saldaūs
d.	nóšiai	sūnui	saldžiám
ak.	nóši	sūnu	saldų
instr.	nóšia	sūnumi	saldžiù
lok.	nósyje	sūnujè	saldžiamè
daudzsk. n.	nósys	sūnūs	saldūs
ġ.	nóšij	sūnū	saldžiū
d.	nóšims	sūnūms	saldíems
ak.	nósis	sūnus	saldžiūs .
instr.	nósimis	sūnumis	saldžiaīs
lok.	nósyse	sūnuosè	saldžiuosè

Citi piemēri. Ar past. akc.: ántis (pile), kártis, klētis, krósnis, nýtis, rūšis (šķira), tóšis, váltis (lai-va), viltis (cerība), ligónis (slimnieks) . . .

Jēzus Kristus, tuġgus, kuġpius (kurpnieks), Karaliáučius, mīdus, spiēčius (spiets), vaišius (auglis), pópiežius (pāvests) . . .

Citādi: akis, angis, anglis, ašis, avis, dalis, geležis, grindys, lytis (forma), mintis (doma), mirtis (nāve), pirtis, smiltys, širdis, usnis, vinis (nagla), žāsis, žuvis, žvērīš;

lietūs (lytūs), medūs, pēlūs, piētūs (pusdienas; dienvīdi), vidūs, viršūs, žmogūs (cilvēks), dangūs (debesis), sodžiūs . . .

i-celmiem ir arī daži vīriešu kārtas vārdi: pēntis (piets, papēdis), vaġlis (zaglis); dat. pēn-čiui, vāġiui, instr. pēntimi.

Vokātīvs: aviē, vāġiē! Divsk. nósi, aki.

Pie līdzskaņu celmiem īsti pieder tādi vārdi kā dantīs (zobs); ausis, dūrīs ar daudzsk. ġen. dantū, ausū, dūrų.

u-celmu daudzskaitļa īpatnējās formas pa daļai izskauž a-celmu formas: kuġpieiai, pópiežiai u. c.

	môtē	sesuō	vanduō
ģen.	móters	sesešs	vandešs
dat.	móteriai	sēseriai	vādeniui
ak.	móterī	sēserī	vādenī
instr.	móteria	sēseria	vādeniu (-nimi)
lok.	móteryje	seseryjē	vandenyjē

daudzsk.	n. móters	sēšers	vādens
	ģ. móterų	seserų	vandenų
	d. móterims	seserims	vandenims
	ak. móteris	sēšeris	vādenis
	instr. móterimis	seserimis	vandenimis
	lok. móteryse	seserysē	vandenysē

Citi līdzskaņu celmi. Līdzīgi paraugam môtē (sieva): d u k t ē (meita).

Līdzīgi vanduō: akmuō, akmešs; piem u ō (gans), -ešs, ruduō, tešmuō, skiemuō (zilbe); š u ō, šušs, šuniui (vecs dat. šun), šunī . . .

m ē n u o, mēnesio u. t. t., pa liel. daļai pēc parauga brōlis.

Blakus norādītām sastopamas gan vecākas formas, gan atkal formas pēc i-celmu u. c. paraugiem.

Visos paraugos blakus norādītājiem ir vēl illā tīva (direktīva) locījums, kas tomēr lietojams ne visiem vārdiem un ne visur pazīstams: galvōn, raņkon, viēton, kairēn, sāulēn, žēmēn, tiltan, laukaņ, vardaņ, žōdin, akiņ, šaliņ (nost!), danguņ, viduņ, vandenī . . .; daudzsk. raņkosna, žēmēsna, laukūsna, akūsna, širdysna . . .

Vēl mazāk dzīvs ir allā tīvs: vakaróp, kunigóp; daudzsk. lietūvininkump ir žemaičiump . . .

un a d e s ī v s: kunigīep, šalīp (blakus), daudzsk. vařtuosemp . . .

Īpašības vārdi.

Visvairāk īp. v. ir pēc jau dotā parauga māžas, maža, gēras, siev. k. gerā, nekatras kārtas viensk. nōm. u. ak. māža, gēra.

Akcenti pēc dotā parauga: āklas, bāsas, beņdras, gēras, liņksmas, naūjas (jauns), piktas, plikas, prāstas, raības, raīnas (raībs, par kaķi), rētas, rūdas, saftas, saūsas, sēnas (vecs), siaūras, sveīkas (vesels), šīltas, šlāpias, šveīntas (svēts), tūščias (tukšs), žālias . . . kitas, visas.

Citādi: āugštas, bāltas, gývas, ilgas (gaŗš), jāunas, kārštas, pilnas, rīmtas, šāltas, geltōnas, krūvīnas (asiņains), laimīngas, protingas, lātviškas, barzdōtas, kalnūotas . . .

Tāpat jau dots paraugs saldūs vīriešu kārtai; siev. k. nōm. ir saldi, ģen. saldžiōs un visas citas formas tāpat kā ģenitīvs saskan galotnē ar paraugu maža, -ōs . . . (un ar lietas vārdu paraugu liepa); nek. k. saldū.

Citi piemēri: dailūs, drāšūs, gardūs, gilūs, gudrūs, pigūs (lēts), platūs, ramūs, riebūs (trekns, tauks), skaistūs (šķīsts), šykštūs, vēsūs; brangūs (dārgs), lýgus, apvalūs, malonūs (tīkams, pieklājīgs).

Nedaudz īpašības vārdu seko trešam paraugam:

	didelis	gerēsnis	gerēsnē
	didelio	gerēsniō	gerēsnes
	dideliām	gerēsniām	gerēsnei
	dideli	gerēsni	gerēsne
	dideliu	gerēsniū	gerēsne
	dideliāmē	gerēsniāmē	gerēsneje
daudzsk. n.	dideli	gerēsni	gerēsnes
	dideliū	gerēsniū	gerēsniū
	dideliēms	gerēsniēms	gerēsniēms
	dideliūs	gerēsniūs	gerēsnes
	dideliais	gerēsniāis	gerēsniāis
	dideliuosē	gerēsniuosē	gerēsnesē

Siev. k. didelē pilnīgi saskan ar liet. v. paraugu érké.

Līdzīgi (ar lielākām svārstībām) didis, didžio..., siev. k. didi, didžiōs... „liels“.

Vārdiem ar -inis daudzsk. nōm. (u. dat.) pēc lietas vārdu parauga: mōlinis (mālu-), mōliné, vīr. k. d. nōm. mōliniai, tāpat auksinis, sidabrinis, geležinis...

Pārāko pakāpienu atvasina ar piedēkli -ēsnis, -ēsne, kuŗa locīšanas paraugs nupat dots: gerēsnis (labāks), saldēsnis, didēsnis, mažēsnis, tolēsnis, baisēsnis...; nekatras kārtas vsk. nōm. u. ak. gerēsnia u. t. t.

Vispārāko pakāpienu atvasina ar -iáusias, -iáusia, kas lokāms pilnīgi kā māžas, mažā: geriáusias, -ia, saldžiáusias, -ia...; nek. k. vsk. nōm. u. ak. geriáusia, saldžiáusia.

Pastiprinātas formas: kuō (kō) jauniáusias, visu (visū) geriáusias.

didókas nozīmē „labi liels, paliels“, saldókas „pasalds, saldēns“, storókas „labi resns“, u. t. t.

Noteicamie īpašības vārdi.

mažāsis	mažóji
māžojo	mažōsios
mažājam	māžajai
māžaji	māžajā
mažúoju	mažāja
mažājame	mažōjoje
mažieji	māžosios
mažūju	mažūju
mažiesiems	mažósioms
mažúosius	mažásias
mažaīšiais	mažōsiomis
mažuōšiuose	mažōsiose

Šīs formas radušās no parastajām īp. v. formām un vietn. v. jis formām. Pilnās formas sastopamas

vecākos rakstos un arī vēl tagad ārpus rakstu valodas normas.

saldūs: noteic. saldūsis, siev. k. saldžióji. No dotā parauga (mažāsis) atšķiras vienīgi vīriešu kārtā jau minētais nōm. saldūsis un ak. salduji; citas formas saskan, ievērojot tikai mīkstinājumu: saldžiojo, saldžiājam . . . (bet saldīeji, saldšiesiems).

Tāpat didis: noteic. didýsis, didžiojo, didziājam, didijj u. t. t., siev. k. didžióji, didžiósios...

gerēsnis, gerēsnē — noteic. geresnýsis, geresnióji.

Āpstākļu vārdi.

Parastie apst. v. blakus īpašības vārdiem beidzas ar -ai: geraī, greītai (ātri, drīz), saldžiai, didžiai (ļoti); baīsiai (briesmīgi, ļoti); neparasts mīkstinājums: seniai (sen).

Pārākā pakāpe: geriaū, saldžiaū, didžiaū.

Vispārākās pakāpes adverba (geriāusiai) vietā parasti lieto visp. pak. īp. v. nekatru kārtu: geriāusia (geriāus), saldžiāusia.

Citādi apst. v.: toli, anksti (agri), artli (tuvu), pamaži, daūg, ganā, visai (pavisam), dār (vēl), vēl (atkal), tuojaū (tūliņ), vākar, jaū, nēt (pat); veltui, namiē (mājā);

augštýn (augšup), mažýn (mazumā), pirmýn (uz priekšu).

No vietnieku vārdu celmiem: kuī? visuī, kituī, (svetuī);

tenai, teñ (jeb tēn), šenaī, čionaī, šičionaī.
kadà? tadà; visadà, kitadà; niekadà, niekadōs.
kiek? tīek, šitīek.

kaīp? taiīp (teīp), šiaīp, kitaīp, visaīp.

Piedēkļi.

Pamazināmos vārdus atvasina ar -ēlis, -ēlē no divzilbju vārdiem, ar -ēlis, -ēlē no vārdiem, kam nominatīvā vismaz trīs zilbes. Retāk lieto -ýtis, -ýtē; -ūkas, -ūkē, -ūtis, -ē un vēl dažādus citus.

Darītāji: pjovējas, verpēja, skaitýtojas (lasītājs); kulikas, grēbikē; darbiniņkas, -ē, bitininkas;

Darbības: bēģimas (skriešana, skrējums), melāvimas, klaūsyimas (klausīšanās), rāšymas, skaitymas; bēģsena, eīsena;

Ipašības: ypatýbē, stiprýbē, vienýbē (valstýbē — valsts), gerūmas, stiprūmas, augštumā, gilumā; jaunýstē.

Ipašības vārdi: širdingas (sirsnīgs), gēdingas; bróliškas, vókiškas; medinis (koka), laukiné obelis; duobētas, galvótas, lapúotas, akýtas (akýlas).

Riki: árklas, giņklas (ierocis), výstyklas; pjautuvas (sirpis), koštúvis.

Vietas: eglýnas, smēlýnē (smiltājs); mokyklā (skola), kirpyklā (bārdzina veikals); virtúvē, spauštúvē, krautúvē (tirgotava).

Skaitļi

vienas, vienā (kā ip. v.); dū, siev. k. dvi (ģen. dviējū, dat. dviem...), abū, abi, ģ. abiējū...; trýs (trijū, trims, tris, trimis, trijuosē, -osē); keturi, kēturios; penki, peņkios; šeši, šēšios; septyni, -ýnios; aštuoni, -úonios; devyni, -ýnios; dēšimt (jeb dešimtis, -iēs); vienúolika, dvýlika, trýlika, keturiólika... devyniólika; dvidešimt (dvi dēšimtys), trisdešimt..., šimtas, dū šimtai..., tūkstantis, dū tūkstančiai...

Daudzskaitliniekiem lieto ipašus skaitļu vārdus: vieneri, víenerios; dveji, dvējos; treji, -os, ketveri, -os..., piem. septyneri mētai (7 gadi).

pirmas, aņtras, trēcias, ketviřtas, peņktas... dešimtas...

Vietnieku vārdi.

Personiskie (bezkārtas) vietnieku vārdi.

	àš	tù		mēs	jūs
ġ.	manēš	tavēš	savēš	mūsu	jūsu
d.	mán	táu	sáu	mùms	jùms
ak.	manè	tavè	savè	mùs	jùs
instr.	manimì	tavimì	savimì	mumìs	jumìs
lok.	manyjè	tavyjè	savyjè	mumysè	jumysè

Trešai personai lieto vietnieka vārdu jìs, jì.

Piederuma vietn. v. nelokāms: m à n o, t à v o, s à v o un (tāpat kā mums:) mūsu, jūsu.

Kārtas vietnieku vārdi.

tàs	tà	jìs	jì
tõ	tõs	jõ	jõs
tám	taì	jám	jaì
tā	tā	jī	jā
tuõ	tà	juõ	jà
tamè	tojè	jamè	jojè
tiē	tõs	jiē	jõs
tū	tū	jū	jū
tíems	tóms	jíems	jóms
tuõs	tàs	juõs	jàs
taìs	tomìs	jaìs	jomìs
tuosè	tosè	juosè	josè

Tāpat kā tàs loka šìtas, šìta, jautājamo un attiecības vien. v. k à s (tikai vīr. k. viensk.),

k a t r à s (kuŗš no diviem),

ā n a s un a ñ s (no anàs), siev. k. anà (norād. uz attālāko).

Nekatras kārtas viensk. nōm. u. ak.: tai (tatai).

Tāpat kā jis arī: šis, šī; kuŗis, kuŗi.

pats, patiēs, pačiām, pāti, pačiū, pačiamē;
pātyš, pačiū, patiems, pačiūs, pačiais, pačiuosē;
siev. k. pati, pačiōš, pāčiai u. t. t.

„Tāds“: tōks, tokiā.

Locīšana: tōks, tōkio, tokiām, tōki, tōkiu,
tokiamē; daudzsk. tokiē, tokiū, tokiems, tōkius,
tokiais, tokiuosē;

siev. k. tokiā, tokiōš, tōkiai, tōkiā, tōkia, to-
kiojē; tōkios, tokiū, tokiōms, tōkias, tokiomis, tokiosē.

Tāpat: kōks (kāds), jōks (nekāds, neviens),
šiōks, kitōks, visōks.

Darbības vārda konjugācija.

Tagadne.

nešū	sēdziu	rōdau
neši	sēdi	rōdai
nēša	sēdi	rōdo
nēšame	sēdime	rōdome
nēšate	sēdite	rōdote

Atgriezeniski:

nešūosi, nešīesi, nēšasi, nēšamēsi, nēšatēsi,
regiūosi, regīesi, rēgisi, rēgimēsi, rēgitēsi,
rōdausi, rōdaisi, rōdosi, rōdomēsi, rōdotēsi.

Jāpiezīmē, ka vispār beidzamās zilbes īsais
patskanis nav vienumēr pilnīgi runājams un rak-
stāms, kā to dara šī un citas gramatikas. Īpaši šis
-si nebūs sastopams biežāk kā vienā piemērā no
desmits; parastā forma ir nešūos u. t. t.

Darbības vārdi ar priedēkli pārnes -si- saknes
priekšā: par-si-nešu, parsinešiau, parsinēšti.

Pagātne.

nešiau	bēgau	atgr.: nešiauš
nešei	bēgai	nešeis
nēšē	bēgo	nēšēs
nēšēme	bēgome	nēšēmēs
nēšēte	bēgote	nēšētēs.

Pagātne ar -ē- arī atvasinātiem darbības vārdiem ar -yti: ród žia u „rādīju“.

Gluži tāpat lokāma vairākkārtējā pagātne (būtāsis dažnīnis laikas):

nēšdavau „es dažkārt nesu, mēdzu nest“, bēgdavau, sēdēdavau, sakýdavau;

nēšdavaus „daudzkārt tiku sev nesis“ . . .

Nākotne.

bēgsiu	nēšiu	nēšiuos
bēgsi	nēši	nēšies
bēgs	nēš	nēšis
bēgsime	nēšime	nēšimēs
bēgsite	nēšite	nēšitēs.

Vienmēr nākotnes forma tieši no nenoteicamās izteiksmes.

Pavēlamā izteiksme.

nēšk! nēškime, neškite!
 Atgriez.: nēškis! nēškimēs, neškītēs

Tāpat bēk, ródyk, sēdēk, sakýkis u. t. t.

Vēlamās izteiksmes

formu vietā (te nēšiē „lai nes!“ , te-si-žīnai „lai zinās paši!“) tagad arvien vairāk nāk vienkāršā tagadne, paturot tē (arī tegù, tegùl) kā partikulu „lai“. Pazīst arī leiši lai.

Vajadzības izteiksmes

nav. „Man jāiet“ — aš turiù eiti.

Nosacījuma izteiksme

nēščiau	nēščiaus
nēštum	nēštumeis
nēštu	nēštuš
nēštu(mé)me	nēštu(mé)mēs
nēštu(mé)te	nēštu(mé)tés

Tāpat: bēgčiau, ródycčiau, sakýčiaus...

Atstāstāmā izteiksmē

tāpat kā latviešu izloksnēs lieto divdabju formas: tēvas eīņas (tēvs ejot), mótina eīnanti, sūnūs eīņā, dūkters eīnančios; nēšes vėlnias ākmenī...; laūmēs galėdavusios labaī dirbti...; jīē tuojaū ateisia.

Divdabji.

Tagadnes darāmās kārtas divd.: nešāš, nēšanti; ģen. nēšančio, d. nešančiām, ak. nēšanti (u. t. t. pēc parauga: didelis), daudzsk. nōm. u. vsk. nek. k. n, u. ak. nešā;

siev. k. ģen. nešančiōš, dat. nēšančiai u. t. t.

Tāpat ródāš, ródanti

un sėdjs, sėdinti; tikjs, tikinti.

Tagadnes darāmās kārtas apstākļu divdabis: nēšdamas, -a, sėdėdamas, -a, ródýdamas, -a.

Pagātnes darāmas kārtas divdabis: nēšes, nēšusi; ģen. nēšusio, d. nēšusiam, ak. nēšusj u. t. t. daudzsk. nōm. nēšē; siev. k. ģen. nēšusios u. t. t. Tāpat bēģes, sėdėģes u. t. t. Bet atvasinātiem darbības vārdiem ar -yti ir mīkstinājums priekš -us-: ródēš, ródžiusi; ģ. ródžiusio, ródžiusios...

Nākotnes darāmās kārtas divdabis: nēšiāš, nēšianti, bēgsiāš, -sianti, ródysiāš...

Tagadnes ciešamās kārtas divdabis: nēšamas, nešamà, ródomas, -a, sēdimas, -a, rēgimas, -à; esamās laikas (tagadne, gramatikā).

Pagātnes ciešamās kārtas divd.: nēštās, neštà, ródytas, sēdētas u. t. t.; būtāsis laikas (pagātne).

Nākotnes ciešamās kārtas divdabis rets, piem. būsīmas „nākošs“, būsīmās laikas (nākotne).

Nelokāmie apstākļu divdabji ir netikai tagadnei: nēšant, ēšant, ródant, sēdint, juōkiantis (smejoties) un nākotnei: nēšiant, būsiant, ródysiant, sēdēsiant, bet arī pagātnei: nēšus, būvus, ródžius, sēdējus, juōkusis, u. t. t.

Divdabjiem tuvas formas nēšinas, nešinà (nesdams), vēdinas, u. t. t., ar papildītāju instrumentāli.

Par vajadzības divdabi var saukt formas ar -tinas: dirbtinas (kas jādara; darāms), nēštinas, stebētinās (brīnišķīgs; stebētis — brīnīties). No tā atvasināti īp. v.: dirbtinis (mākslīgs = darināts), daudzsk. dirbtīnīai, u. c.; apst. v. bēgtīnī (skriešus), šoktīnī (lēcin).

Infinitīvs un supīns.

nēšti, nēštū; nēštis, nēštūs.

Apstākļu infinitīvs ar -te: nēštē, bēgte, sakýte..., nozīmē līdzinās latv. nesin, skrietin u. t. t.

Darbības vārdu šķiras un pašķiras (piemēri).

1. áugu, áugau, áugti.
barù, bariaū, bárti.
bēgu, -au, bēgti (skriet).
dedù, dējau, dēti (likt).
esu (3. pers. yrà = ir), buvaū, būti.

kepù, -iaū, kèpti.
lakù, -iaū, làkti.
púolu, púoliau, pùlti (krist), u. t. t.

I 2. bredù, bridaū, bristi.
gemù, gimiaū, gimīti.
lendù, lindaū, līsti.
liekù, likaū, likti.
vérdu, viriaū, vīrti, u. t. t.

I 3. aunù, aviaū, aūti.
gáunu, gavaū, gáuti (gūt).
gījù, gijaū, gýti.
īrù, iraū, irti.
klumpù, klupaū, klùpti.
krintù, kritaū, kristi.
svīlù, svilaū, svilti, u. t. t.

I 4. ariù, -iaū, árti.
áudžiu, -iau, áusti.
bliáuju, blióviau, bliáuti.
geriù, gériau, gérti.
kariù, kóriau, kárti.
líjeju, líjau, líeti.
pučiù, pūčiaū, pūsti.
srēbiù, srēbiaū, srēbti, u. t. t.

I 5. álkstu, álkau, álkti.
brēstu, bréndau, brēsti.
drīstù, drīsaū, drīsti.
pažīstu, -žinaū, -žinti, u. t. t.

II 1. dovanóju, -jau, -ti.
jieškóju (jīeškau — pēc III 1. b), -jau, -ti
(meklēt).
kapóju, -jau, -ti.
mazgóju, -jau, -ti.
abejóju (šaubos), lakióju (laidelējos), naudó-
juos (izlietoju), pāsakoju, vartóju (lietoju),
u. t. t.

- II 2. a) bučiúoju, -iavaũ, -iúoti.
dainúoju, -avaũ, -úoti.
kukúotu, -avaũ, -úoti.
melúoti, -avaũ, -úoti.
didžiúojuos, studijúoju, u. t. t. Ievērojiet
pagātni!
- b) kariáuju, kariavaũ, kariáuti.
keliáuju, -iavaũ, -iáuti.
rékauju, -avau, -auti (klaigāju) u. t. t.
- II 3. dalijù, dalijaũ, dalýti.
krikštiju, -ijau, -yti.
mūriju, -ijau, -yti (mūrēt).
gīnčijuos (strīdos), trōpiju, u. t. t.
- II 4. áuklēju, áuklējau, -áuklėti (audzināt).
pelēju, -ėjau, -ėti.
bēginēju, -jau, -ti (skraidelēt), tyrinēju (pē-
tiju), važinēju (braukalēju), u. t. t.
- II 5. a) gyvenù, gyvenaũ, gyvénti (dzīvot).
kūrenù, -aũ, -ti.
gagénti (gagināt), klegénti (kladzināt), verkš-
lénti (pinkšķēt), u. t. t.
- b) kēpinu, -au, -ti.
stīprinu, -au, -ti.
vadinù, -aũ, -inti (vedināt, saukt).
dīdinu (vairoju), gadinù (bojāju), kabinù,
lýginu, vārginu, vēdinù, u. t. t.
- III 1. a) giedu, giedójau, giedóti.
miegu, -ójau, -óti (gulēt).
ráudu, -ójau, -óti, u. c.
- b) sáugau, sáugojau, sáugoti (sargāt).
týkau, -ojau, -oti.
žinaũ, -ójau, -óti, u. c.

III 2. ardaũ, ardžiaũ, ardýti.
daraũ, -iaũ, -ýti.
pildau, pildžiau, pildyti.
vãlgau, -iau, -yti (ẽst).*)
dauþaũ, ganaũ, kasaũ, pelnaũ, rũkau (pĩ-
pẽju), sakaũ, stataũ, u. t. t. levẽrojiet pa-
gãtni!

III 3. a) drebũ, -ẽjau, -ẽti.
kalbũ, -ẽjau, -ẽti (runãt).
mõku, -ẽjau, -ẽti.
stenũ, -ẽjau, -ẽti.
þadũ, -ẽjau, -ẽti (solĩt).
þibũ, -ẽjau, -ẽti.
girdþiũ, -ẽjau, -ẽti, u. t. t.

b) mýliu, (þ. pers. mýli), -ẽjau, -ẽti.
nõriu, -ẽjau; -ẽti (gribẽt).
periũ, -ẽjau, -ẽti.
regiũ, -ẽjau, -ẽti.
sẽdþiu, -ẽjau, -ẽti.
tikiũ, -ẽjau, -ẽti.
dẽviũ (valkãju), gailiũos (noþẽloju), u. t. t.

c) bãrkþteliu (bãrkþtelia), bãrkþtelėjau, bãrkþ-
telėti (jeb bãrkþtelti jeb -terėti jeb -terti) (vienu reizi
pabarkþþinãt), þũkteliu (vienu reizi nosaucos), u. t. t.

*) ẽsti (ẽdu, ẽdþiau) saka vienĩgl par lopiẽm.

Sumanì vārna.

Rādo vārna vandeņš ąsōtj. Jì trōško gērti, bēt ąsōtis būvo ąugštas, ō vandeņš tik pačiamē dugnē. Susigriebē vārna: ēmē mētyti akmenukūs in¹ ąsōtj. Vanduō pakilo iř vārna atsigērē ligi sōties.

Pāsaka.

Būvo kitąsyk mediņčius. Jis viena diēnā išējo medžiōti aņt zuikiū. Dienā būvo graži, sáulēta, karštā, kād nōrs iř mārškinis pasidēk. Jām besisukiant pō krūmus, pradējo iš vakarū lųg kād griaūsti; pradējo vėjukas pūsti, debesųs jūodas — kād baisū pažiūrēti kōks — užmaurōja. Pradējo lýti; žmogūs pasistōjo pō ąžuolu, ō nelabai toli priēšais būvo didelis akmuō. Jām bežiūrint — iš kuř ne iš kuř aņt akmeņš atsirādo vokietukas iř šōka kazōką. Sužaibāvo — šmākšt! pō ākmeniū pasiliņdo iř kiūto; griaustinis nugriōvé — jis iř vėl aņt akmeņš šōka kazōką. Taiř vienařsyk, aņtrařsyk. Mediņčius pamānē: tik čiā negerūoju jis taiř šokinēja, ař nē vélņas tiktaĩ? iř išsiēmēs² iš kišēnēs sidabrinį pinigą, insidējo in šautuvą iř, kaip tik velniukas užšōko aņt akmeņš, jis kiek patáikēs jām tik dzýkt! iř iššōvé. Velniūkštis keberēkšt! išviřto iř pasiliejo in smālą.

Pō valandōs apsiřvaistē dangūs: mediņčius, grįždamas namō peř krūmus, sutiņka kitą mediņčių, tōkį jaū didelį, kād galvā ligi debesų. Priējēs tās didýsis mediņčius priē šito sāko:

¹ Lidz šim parastā ortografijā j.

² Izrunā: isiēmēs; šnācenis priekš svelpeņa zūd.

„Dēkui tāu, broļau, kād tū nušovei tā velniūk-
štī: jāu visā vāsara, kaip aš jī vaikaū iř niēkaip
negaliū nušauti peř tā ākmenj.“ Atsisvéikindamas
didýsis mediņčius dāvē šitam ragēļi pārako iř kēletā
kulķu iř pasāke: „Tō pārako iř kulķu uztēks tāvo
āmžiu, iř nē vīenas šūvis neis¹ pī šāļi, kaip aš
Perkūnas esū.“

Dainos.

Kād zinóciau tā kalnēļi,
kuř gūl² māno motušēle, —
aš apdiēgčiau tā kalnēļi
žaliōms³ lēpoms obelēlēms.
Kēlkis, māno motušēle,
aš pakēlsiu velēnēļe;
aš tāu gúosiuos, motušēle,
kā mán dāro pamotēlē:
mūšē, pēšē, plāukus drāskē,
peř ugnēļe dūona dāvē . . .

Visi bajōrai
iņ Rýgā jójo,
mūsu broļēļi
draugē viliójo.

*

Oi Diēve, Diēve,
Dievūliau māno,
nērā kām jōti
žirgā balnóti:

tēvēlis sēnas,
broļēlis māžas;
reik⁴ mán pačiām
karēlin stóti.
Vienā sesēlē
kardēļi šveitē,
antrā sesēlē
žirgā balnójo,

¹ neįs = ne-eįs.

² gūli ³ žaliomis lēpomis, obelēlėmis.

⁴ reįkia.

ō šī trečiōji
kō jauniāusioji
vartūs atkēlē,
laukū lydējo.
— Oi brōli, brōli,
brolēli mūsū,
oi aī pavýsi
raitū pulkēlī ?
Oi aī pavýsi
raitū pulkēlī,
oi aī sugrīši
šī rudenēlī ?
— Výte pavýsiu,
stóte pristósiu ;
tik Diēvas žino
aī aš sugrīšiu.

— Eimē,¹ sesūtēs,
eimē, jáunosios,
iīn āugštā kálnā
brolēlio láukti.
Mēs pērstovējom²
kálnē klonēlī,
mēs pērrymojom²
úosio tvorēlē ;
mēs pērrymojom²

úosio tvorēlē,
bēt nesuláukēm²
sāvo brolēlio.
Parbēga žirgas,
parprunkštúoja,
šaliā kilpēlēs
jō pašvytrúoja.
— Eimē, sesūtēs,
eimē, jáunosios,
kláusti žirgēlio,
kuī dē³ brolēlī.
— Oi žirge, žirge,
žirge juodbēri,
kuī tū padējai
mūsū brolēlī ?
— Jūsū brolēlis,
māno valdōnas,
šaliā Rygēlēs
aīnt akmenēlio.
Devýnios kulkos
šaliā praējo,
ō šī dešimtā
brōlī nukirto.
kuī kraujai bēgo
rožē žydējo,
kuī liemuō griūvo,
āžuolas dýgo.

¹ iesim! ² pērstovējome u. t. t.

³ dējo.

Kõ liūdì, putinēli, kõ liūdì?
Tù užaugai tařp medēlių
króvei žiedus sù lapēliais:
kõ liūdì?

— Tai liūdžiù, šermukšnēli, tai liūdžiù:
paũkščiai lēkē, úogas riņko,
vējas pūtē, lapùs krētē —
tai liūdžiù!

Kõ liūdì, bernuzēli, kõ liūdì?
Tù užaugai pàs tēvēli,
šērei žirgą su brolēliais:
kõ liūdì?

— Tai liūdžiù, seserēlēs, tai liūdžiù:
vēda žirgą peř laukēli,
manē jáuną iņ vaiskēli —
tai liūdžiù!

Kõ liūdì, seserēle, kõ liūdì?
Tù užaugai pàs močiūtę,
króvei kraiti sù sesutēm¹;
kõ liūdì?

— Tai liūdžiù, broliukēliai, tai liūdžiù:
vēža skryniàs peř laukēli,
manē jáuną iņ vařgelì,
tai liūdžiù!

O kàs pražýdo
naktiēs vidurỹ²,
õ kàs veřkē
gaidēliuose?
Papartis pražýdo
naktiēs vidurỹ²,
našláiciai veřkē
gaidēliuose.

O kàs nùrēškē
papárcio žiedą,
õ kàs małdē
našlaitéliùs?
Šalnēlē pakándo
papárcio žiedą,
rykštēlē małdē
našlaitéliùs.

¹ = sesutēmis. ² = viduryjē.

Katinėlio malūnas.

Kažta, seniai, labai seniai, kai buvo tie gerieji mėtai, vienas katinėlis turėjo malūną. Malūnas mėlė dieną ir naktį: muūr, muūr, muūr... Čia buvo riešutų grūnos ir migdolų grūnos... Tai buvo seniai, labai seniai, kai buvo tie gerieji mėtai... Apynėliai apie malūno sienas buvo apdulkėję miltų dulkėmis, jų stiebai amžinai drebėjo nuo grūnų gaūdesio.

Prō sėnā žālio stiklo lāngā žiūrėjo nykštukai, aš nevažiuoja malėjai. Patsai malūnininkas sū baltas kailiniaiis vāikščiojo ir žiūrinėjo māišus — riešutų māišus ir migdolų māišus. Vakaraīs visuosė languosė žibėjo āukso ūgnys. Malūnas ūžė, vāndenys dūdāvo, ir katinėlio dukterys šoko sū jaunais kaimynais. Jōs turėjo plačias āukso akis, o jų nagai buvo gerai paslėpti rausvosė pėdėlėse.

Linksmiāusia čiā būdavo peř Kalėdās. Tadā baltamė malūnė stovėdavo žaliā eglūtė sū āukso riešutaīs ir mirgančiomis žvakūtėmis. O nykštukai sėdėdavo kampė priė pilnų maišų, tūliai laikydavo sāvo raņkose bāltas mōlines pūpkes, linkčiāvo galvomis ir sakydavo: „Taip, tai beņt puikū!“ O kai spraksėdamas užsidėgdavo kankorėžis ir mėlynas, pūkuotas dūmų būrbulas lengvai pakildavo ir nuskrisdavo ōru, paskleisdamas švelnų kvāpą, prīmenantį vāsarą, tadā jiė tūliai nusišlūostydavo akis. Nēs jiė buvo gerl vyrūkai, ir viskas greitai sugraudindavo jų širdis... Tačiaū tie laikai praėjo. Pās katinėlio dukrās pradėjo važiuoti piršliai, ir jis norėjo jōms dūoti didelį kraįtį. Jis įkeitė malūną juodājam kātinui, kuris buvo nepaprastai turtingas ir senōs piliės rūsyje sėrgėjo vėlnio pinigų dėžę. Ir kai katinėlis išlėido už vyrų visas sāvo dukrās, tadā jam iš viso malūno beliko tiktaī baltl kailiniai. Atėjo juodāsis kātinās sū skolōs raštū ir aprāšė

riešutū ģirnas īf mīgdōļū ģirnas. Katinēlis nepājēgē sumokēti skolōs, īf juodāsīs kātīnas ātēmē malūnā.

Nāktī jīs atvīko īš piliēs rūsio sū visā pinīgū dēžē, kuriā vēžē, vartūdami bāltas akīs, šeši velniai — tokiā jī būvo sunki! Gerieji vyrūkai, nykštūkai baīšiai īssīgaņdē īssīslāpstē¹ senosē peliū īf širmonēliū olosē, palīkdami aņt lāiptū sāvō medīnēs klūmpes. Malūnē nāktī būvo pūota. Velniai šōko sū rāganomis, ō rýtā apynēliai priē lāngo būvo nusvirē īf nuvýtē — rāganos skrīsdamos laukaņ būvo nudēģinusios juōs sāvō kārštu alsāvīmu. Nemalonūs dabaf atrōdē malūnas. Vanduō ūžē dusliai īf taīšiai pō abiēm tiltais, īf visi dori žmōnēs važiūdami jī apleņkdavo.

Lietuvōs hīmnas

Lietuva, tėvīne mūsū, Tū dīdvīriū žēme!
Iš praeitiēs Tāvo sūnūs tē stiprībē sēmia!
Tegūl Tāvo vaikai eīna vīen takaīs dorībēs,
Tegūl dirba Tāvo nāudai īf žmoniū ģērībēi!
Tegūl sāulē Lietuvōs tamsumūs prašālina,
Iš šviesā, īf tiesā mūs² žīngsniūs te līdi:
Tegūl mēilē Lietuvōs dēģa mūsū šīrdysē:
Vardaņ tōs Lietuvōs vienībē te žydi!

V. Kudirka.

¹ Izr. isīslāpstē!

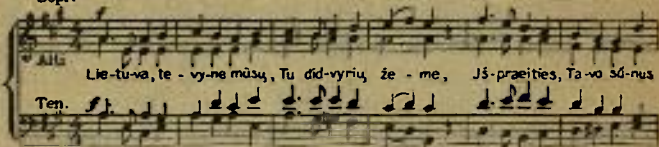
² = mūsū.

Lietuvių tautos himnas.

Sopr.

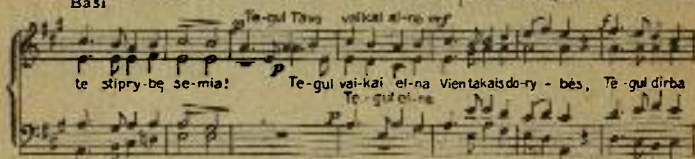
Vārds un muzika V. Kudirkas.

All.
Lie-tu-va, te - vy-ne mūsų, Tu did-vyrių, že - me, Jis-praeities, Ta-vo sū-nus
Ten.

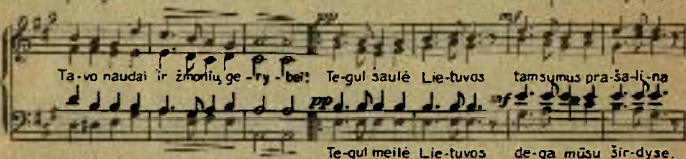

Basi

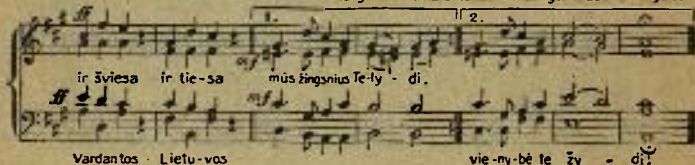
Te-stul Tavo valkai ai-no vyr
te stipry-bę se-mia! Te-gul vai-kai ei-na Vientakais-do-ry - bės, Te-gul dirba
Te-gul ei-na

Ta-vo naudai ir žmonių ge-ry - bei! Te-gul saulė Lie-tuvos tamsumus pra-ša-li-na
Te-gul meilė Lie-tuvos de-ga mūsų šir-dyse.

ir šviesa ir tie-sa mūsų žingsnius Te-ty - di.
Vardantos Lietu- vos vie-ny-bė te žy - di!

Himnas valoda nav bez vainas. Nošu pielikumā dažas ortografijas klūdas.

Vārdi.

ámžius, -iaus — mūžs, gadu simtenis.

aņt (ar ģen.) — uz.

ap-

apiē (ar ak.) — ap, par.

aŗ? — vai?

ąsōtis, ģ. ąsōcio — krūze (ar osu).

at-

ateitis, -iēs, āteitj — nākotne.

baisūs, -i.

balaņdis, -dzio — aprīlis; balodis.

baļnas, -ai — sedli; balnōti, -ōju, -ōjau — sedlot.

be (ar ģen.) — bez.

be- nozīmē darbības turpināšanos „arvien, vēl“ ...

Daudzkārt netulkojams.

bēgti, bēgu, -au — skriet.

bene- — vai ne; laikam, gandrīz, gan.

bérnas, -ai — puisis, kalps; tautu dēls.

biržēlis, -io — jūnijs.

bjaurūs, -i — neglīts, nejauks, bļaurš.

būtas, būtai — dzīvoklis.

čią — še.

dabaŗ — tagad; dabartis, -iēs — tagadne.

dangūs, -aūs, daņgu — debesis.

dēkui — paldies, dēkōti — pateikties.

dēl (del), dēlei (ar ģen.) — dēļ.

dešinē — labā roka; dešinēn — pa labi.

dēti, dedū, dējau — likt. pasidēti — nolikt no se-

vis = novilkt. pradēti — sākt.

dīdelis, -ē — liels, dižš; dīdis, -i — t. p.; dīdvyris —

varonis.

dīrbti, dīrbu, -au — strādāt, darbu darīt.

dīegti, -giu, -giau — durt. apdīegti — apstādīt.

dōras, -ā — krietns; dorýbē — tikums.

draskýti, draskaū, -iaū — plosīt.

draugē — kopā, līdz.

dūgnas, -aī — dibens.
duktē, -eřs (arī dukrā, dem. dukrēlė.) — meita.
dúoti, dúodu, daviaū.
dúona, -os — maize.
eīti, einū, ějaū — iet (un nākt).
gaidỹs, gaĩdzio — gailis.
galėti, galiū (gāli), galėjau — varēt.
gamtā, -ōs, gaĩtā — daba.
geguzės mėnuo — maijs.
gėras, -ā — labs; ne gerúoju — nav ar labo, nav
labi. gėrybė — labums.
atsi-gėrti, atsiģeriu, atsiģeriau — pa-, atdzerties.
gražūs, -i — skaists.
griaustinis, -io — pėrkons.
grįžti, grįžtū, grįžaū — atgriezties. sugrįžti — (pa-
visam) atgriezties.
griėbti, griėbiū, -iaū — grābt. susigriėbti — apķerties,
sajėgt, saprast.
grúodis, -dzio — decembris.
gúostis, gúodžiuos, gúodžiaus — gausties.
iki (ar ģen.) — līdz.
iĩti, imū, ěmiaū — ņemt. (ņemties, sākt.)
iĩ (ar ak.) — (līdz šim pierastā forma: ģ) iekš, uz.
iĩ- (līdz šim ģ-) — ie-
iř — un, ir (saiklis), arī.
iř (ar ģen.) — no, iz.
iř- — iz-.
jėi — ja.
jóg — ka.
júodas, -ā — melns; júodbėris — tumšbėrs.
kād — ka.
káina — cena.
kaģp — kā.
kairė, kaĩřę — kreisā roka; kairėn — pa kreisi.
kārdas, -aī — zobens.
kāras — kařš.
kārias — kařš; kařaspėks.

keĵsti, keiĉiù, keiĉiaũ — mainit, grozīt.
kēletas — daži.
keli, kēlios — daži, -as.
kilti, kĵlù, kilaũ — celties. pa-kilti — pacelties.
kišēnē, -ēs (slav.) — kabata („ķeša“).
kiūtoti, kiūtau, -ojau — tupēt.
klāusti, klāusiu, -iau — jautāt.
klōnis (klonĳs), klōnio — leja, dobe.
kōl, kōlei — kamēr.
kóvas — marts; kovānis (no tam mēneša vārds!)
kraĳtis, -ĉio — pūrs (kriens).
kraūjas, -ai — asinis.
krēsti, kreĉiù, krēĉiaũ — krēst (kritināt, kratīt . . .)
kulkà, kulĳkos (slav.) — lode (šaujama).
laiškas, -ai — vēstule.
labai — ļoti, ne labai — ne visai.
lapkritĳs, lāpkriĉio — novembris.
láukti, lāukiu, -iu — gaidīt. suláukti — sagaidīt.
léisti, léidziù, léidau — laist; atļaut; radīt.
lēkti, lekiù, lékiaũ — lidot.
lydēti, lydžiù (lĳdi), -ējau — pavadīt.
lĳgi (ar ģen.) — līdz.
lĳg — it kā; kā kad.
liūdēti, liūdžiù (liūdi), -ējau — skumt.
liemuõ, -eņs, liemenĳ — stumbrs; rumpis (augums).
liepos mēnuo — jūlijs.
maldà, -õs, maĳdà — lūgsna.
maldĳti, maldaũ, maldziaũ — remdināt.
manĳti, manaũ, -iaũ — domāt. pamanĳti, — nodomāt.
maršĳiniaĩ, māršĳinius — kreĳls.
mēdis, -džio — koks.
mediņĉius, -iaus — mednieks.
medziõti, -õju, -õjau — medīt.
mēilē, -ēs — mīlestība.
mēlynas, -a — zils (mēļš).
meĳsti, meldžiù, mēldē — lūgt.
mēnas — māksla.

- mētyti, mētau, mēčiau — mētāt.
mókslas — zinātne; mācība, izglītība.
móté, -ers — sieva.
mótina, -os — māte; dem.: motušēlé u. c.
mùšti, mušù, mušiaū — sist.
namō — mājā (= mājup, uz mājām.)
našlē, -ēs — atraitne; našlāitis — bārenis.
naudā, -ōs, náudą — labums.
nèrà — nav.
nès — jo.
nórēti, nóriu (nóri), norėjau — gribēt; nórs — kaut.
nu- — no-
nuō (no ģen.) — no.
ō — bet (un).
pa-
pagalī (ar ak.) — gar, pēc (secundum).
papártis, -čio — paparde.
par- — pār-
pārakas, (slav.) — pulvērs (šaujamais).
pàs (ar ak.) — pie.
pāskui (ar ak.) — pēc, pakaļ.
paūkštis, -čio — putns.
peī (ar ak.) — pa, par, caur.
pér- — pār-.
pēšti, pešù, -iaū — plūkt.
pinigai, — nauda (pinigas — naudas gabals.)
plaukaī, pláukus — mati (pláukas — mats.)
pō (ar ak., ģen., instr., dat.) — pa; pēc; apakš.
pōnas, -ai — kungs; ponià, pōnios — kundze; pa-
nēlé — jaunkundze.
pra-
praeitis, -iēs, prāeitiġ — pagātne.
prašýti, prašaū, -iaū — lūgt; atsprāšaū — atvainojos.
pri- — pie-
priē (ar ģen.) — pie.
priēš (ar ak.) — pret; priekš.
priēšais — pretī.

prō (ar ak.) — pa, caur, par.

prunkštúoti — sprauslāt.

pūtinas — irbenājs.

raītas, -à (īp. v.) — jāšus, jājējs.

raudónas, -a — sarkans.

nu-rēkšti, -reškiù, -rēškiau.

rymóti, rýmau, -ójau — sēdēt jeb stāvēt, balstoties
uz elkoņiem; perrymoti tvōrā — sagāzt sētu,
vienumēr uz tās balstoties.

rozē, rōžē — roze (latg.: rāža > rōža).

rugpjūtis — augusts.

rugsējis — septembris.

sāskaita — rēķins.

saulētas, -a — saulains.

saūsis, -sio — janvāris (sausais!)

sekmādienis = šventādienis — svētdiena.

sēmti, semiù, sēmiau — smelt.

sesuō — māsa; dem. sesēlē, sesutē.

sỹkis, -io — reize.

skrynià, skrỹnios — lāde.

smalà, -ōs (slav.) — darva (arī lei. darvā).

sótis, -ies — sāts, gausa.

spālis, -io; spālių mėnuo — oktobris.

sriubà, -ōs — zupa.

stotis, stōtj — stacija.

sù (ar instr.) — ar.

su- — sa-

sùkti, sukù, -aũ — griezt; besisukiant — grozoties.

sumanùs, -i — apķērigs.

sūnùs, aūs — dēls.

šalis, -iēs — puse, mala, sāns (sals — cūkas puse);

šalià — blakus, līdzās, sānos, prō šālī — gaļām.

šālinti — novērst.

šautuvaš — šautene (flinte).

šerti, šeriù, šeriau — baņot.

šiāuré — ziemeļi.

šokinēti, -ēju, -ėjau — lēkāt.

šókti, šóku, -au — lēkt; deĵot; šókis — deĵa.

šūvis, -io — šāviens.

ap-si-švaistýti -švaistaū, -ščiaū — noskaidrēties.

šveisti, šveičiū, -iaū — spodrināt.

pa-švytrúoti — pamirdzēt, pasvaidīties . . .

šviesā, -ōs, šviēsā — gaisma; šviesūs, -ī — gaišs.

táikyti, táikau, -iau — mērķēt.

pataikyti — I „pamērķēt“ (kiek patáikyti),

— II „trāpīt“ (tiēšiai, tikraĵ patáikyti).

taĵp (ĵeb teĵp) — tā.

tamsā, -ōs, taĵsā — tumsa; tamsūs — tumšs.

taĵp (ar ģen.) — starp.

tē (te ģul) — lai.

te- — tikai, vēl, vairs.

tebe- — tikai vairs.

ūž (ar ģen. un ak.) — aiz, par.

už- — uz-, aiz-.

tēkti, tenkū (= tieku), tekaū — tikt. užtēkti — pie-
tikt (būt diezgan).

tēvynē, -ēs — tēvija.

tiktai — tikai.

tiēs (ar instr.) — pret, priekš, pie.

tiesā, -ōs, tiēsā — taisnība.

trókšti, trókštu, tróškau — slāpst.

tvorā, -ōs, tvōrā — sēta, žogs.

ugnis, -iēs — uguns.

vaĵkas, vaĵkai — bērns.

vaĵkýti, -aū, -iaū — trenkāt.

valandā, -ōs, vālandā — brīdis; stunda (60 min.)

valdōnas, -o — valdnieks.

vanduō, -eĵs — ūdens.

vaĵgas, -aĵ — vārgs (liet. v.), posts, nelaime.

vasāris, -io — februāris.

vēl — atkal(!).

veĵkti, verkiū, -iaū — raudāt.

vēžti, vēžū, -iaū — vest (ve z u m ā u. t.); aiz rokas
vest u. t. t.: vēsti, vedū, vedžiaū).

vidur̄ys, vidurio — viducis.

vilióti -óju, -ójau — vilināt.

výti, vejù, vijaũ — dzīt, triekt (iterāt.: vajóti — vajāt); dzīties pakaļ. pavýti — panākt.

viřsti, virstù, virtaũ — gāzties, šķiebties; virst, tapt. išviřsti — apgāzties.

viēšbutis — viesnīca.

zuik̄ys, zuĩkio — zaķis.

žaĩbas, -aĩ — zibens.

žaĩbúoti — zibenēt, sužaĩbúoti — nozibenēt.

žeņgti, žengiù, -iaũ — iet, soli spert. pra-si-žeņgti — no-ziegtie-s.

žilas, -à — sirms, pelēks.

žydēti, žydzju (žýdi), -éjo — ziedēt.

pra-žýsti, -žýsta, -žýdo — uzziedēt.

žiņgsnis, -io — solis.

žiūrēti, žiūriù (žiūri), -éjo — skatīties, raudzīties.

žmogùs, -aūs — cilvēks.

žmonà, -òs — sieva.

žmónēs, žmoniũ — ļaudis.

Leišu valodas elementi ietilpināti jaunajās 1935. g. 14. augusta ģimnaziju programmās latviešu gramatikas kursā (III. klasē — bet faktiski mācība nebūtu atmetama arī abās augstākajās klasēs) tās lielās nozīmes dēļ, kāda ir leišu valodai apzinīgā latviešu valodas izprašanā.

Praktiskā ziņā leišu valodas mācībai ģimnazijā ir mērķis — ievadīt leišu valodas saprašanā. Skolotāja vadībā šī grāmatīņa tam pilnīgi pietiktu. (Cilvēks ar valodnieka talantu to varētu piesavināties arī pašmācībā. Esam domājuši arī par plašāku grāmatīņu tiem, kas jau atstājuši skolu).

Lai leitiski runātu un rakstītu, še vēl nepietiks ne vārdu, ne gramatikas. Bet tas arī nav vajadzīgs:

ja latviešu intelligence sapratis leitiski un leiši atkal latviski, tad varēsīm sazināties arī runājot un rakstot katrs savā valodā.

Un ja skolotāji nopietni raudzīsies uz obligātorisko leišu valodas elementu mācību, tad drīz ir vienai ir otrai mūsu tautai būs iespējams izmantot arī visus otras tautas kultūras ieguvumus.

Ramaves izdevumi:

1. **Ceļi.** Rakstu krājums docenta L. Bērziņa sešdesmitās dzimšanas dienas piemiņai. Rīgā, 1931. Ls 1,50
2. **Filoloģijas materiāli.** Profesoram J. Endzelinam sešdesmitajā dzimšanas dienā veltīts rakstu krājums. Rīgā, 1933. Ls 7,—
3. **Ceļi.** Rakstu krājums. II. Rīgā, 1933. Ls 1,30
4. **Ceļi.** Rakstu krājums. III. Rīgā, 1933. [Veltīts profesoram J. Kauliņam septiņdesmitajā dzimšanas dienā.] Ls 3,50
5. **Ceļi.** Rakstu krājums. IV. Rīgā, 1934. Ls 1,50
6. **Ceļi.** Rakstu krājums. V. Rīgā, 1935. Ls 1,50
7. **Ceļi.** Rakstu krājums. VI. Rīgā, 1935. [Veltīts Kr. Barona simtās dzimšanas dienas piemiņai.] Ls 6,—
8. **Alvils Augstkalns. Leišu valodas elementi latviešu ģimnazijai.** Rīgā, 1935. Ls 0,65
9. **Valodas prakses jautājumi.** Red. prof. J. Endzelīns. Sakārt. stud. phil. P. Ozoliņš. Rīgā, 1935. Ls 1,50
10. **Prof. P. Ķīkauka. Starptautiskās valodas problēma.** Rīgā, 1935. Ls —,50

Ramaves pasta tekošs konts 10888.
